

APS

pau, drets humans i solidaritat

Noves propostes d'educació per a la justícia global

Laura Rubio
Laura Lucchetti





APS

pau, drets humans i solidaritat

Noves propostes d'educació per a la justícia global

Aquesta guia ha estat possible gràcies al treball compartit entre LaFede.cat - Organitzacions per a la Justícia Global, l'Ajuntament de Barcelona, el Centre Promotor d'Aprenentatge Servei, el Consorci d'Educació i el Grup de Recerca en Educació Moral de la Universitat de Barcelona.

Volem agrair molt especialment la tasca de totes aquelles entitats i els seus responsables que han participat, durant el curs 2014-2015, en el seminari de treball en el marc de l'estratègia d'Educació per al Desenvolupament impulsada per la Direcció de Justícia Global i Cooperació Internacional de l'Ajuntament de Barcelona. Les experiències que inclou la guia són una mostra del seu gran treball i la seva aportació en aquest àmbit. Les entitats participants són:

ACNUR Catalunya; Arquitectos Sin Fronteras; Assemblée de Cooperació per la Pau; Associació Cultural elParlante; Associació Intercultural Llatins per Catalunya; Avalon; Centre d'Estudis Africans; Equalter; Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres; Farmamundi; Fundació ADSIS; Fundació Akwaba; Fundació Interred Catalunya; Fundació Pau i Solidaritat (CCOO); Fundació Save the Children; Observatori de la Salut Visual; Plataforma Contra les Violències de Gènere; Setem Catalunya; Solidaritat Educació i Desenvolupament; Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la Universitat Politècnica de Catalunya; Programa Reutilitza de la Universitat Politècnica de Catalunya

Índex

1. La transformació com a punt de trobada entre l'educació per a la justícia global i l'aprenentatge servei
2. El paper de les entitats i els centres educatius en els projectes d'aprenentatge servei i educació per a la justícia global
3. Claus per a treballar junts, les entitats d'educació per a la justícia global i els centres educatius
4. Els eixos temàtics d'educació per a la justícia global on fer projectes d'aprenentatge servei
5. Els àmbits educatius on es poden fer projectes d'aprenentatge servei en educació per a la justícia global
6. De la detecció de necessitats a la definició del servei
7. Un projecte que contribueix a la millora dels aprenentatges
8. Aportar elements per a la reflexió i el sentit social del projecte
9. Donar continuïtat i fer créixer el projecte
10. Per saber-ne més

1

La transformació com a punt de trobada entre l'educació per a la justícia global i l'aprenentatge servei

- **Què és l'educació per a la justícia global?**
- **Què és l'aprenentatge servei?**
- **Quin és el punt en el qual es troben ambdues propostes?**
- **Quin és l'impacte transformador quan s'uneixen l'educació per a la justícia global i l'aprenentatge servei?**
- **Per què cal fer aprenentatge servei des de l'educació per a la justícia global?**

Una entitat que es dedica a la sensibilització de la violència de gènere demana a un centre educatiu que col·labori en l'organització d'una campanya de difusió. Els seus responsables saben que participar-hi permetrà a l'alumnat prendre més consciència del problema i aconseguir que la campanya tingui més impacte al barri. El professorat té clar que els joves es motivaran amb la proposta i que alhora podran treballar diferents continguts curriculars. El dia que el jovent surt al carrer per difondre el seu missatge i fer l'homenatge a les víctimes, els veïns i veïnes del barri hi participen activament, es qüestionen sobre la diversitat de formes de violència i reconeixen el valor que té que sigui l'alumnat d'un institut qui porti a terme aquesta acció.

L'educació per a la justícia global* és un procés de coneixement i d'anàlisi crítica de la realitat que vincula l'acció local i la seva dimensió global. La seva finalitat és promoure una consciència crítica envers les causes que generen desigualtats i conflictes. També contribueix al canvi d'actituds i pràctiques que han de fer possible una ciutadania responsable, respectuosa i compromesa amb la transformació social.

L'aprenentatge servei és una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulat en el qual els participants es formen tot treballant sobre necessitats reals de l'entorn amb l'objectiu de millorar-lo.

Ambdós processos conflueixen a l'hora d'entendre l'acció pedagògica com una pràctica transformadora amb dimensió política, orientada a la justícia global i a la igualtat d'oportunitats, que té com a objectiu apoderar les persones per exercir una ciutadania activa i responsable.

El seu impacte es reflecteix en:

- **Els nois i noies**, que desenvolupen actituds i valors en defensa d'un món més just i equitatiu.
- **Les entitats i els centres educatius**, que estableixen noves aliances de treball en xarxa.
- **L'entorn, la comunitat i la qualitat de vida de les persones** sobre les quals s'actua a través de les tasques de servei.

* Aquesta guia aposta per la idea d'*educació per a la justícia global* amb la voluntat d'ampliar i superar la idea clàssica d'educació per al desenvolupament en la línia del que proposen un important nombre d'entitats i ONG a través de LaFede.cat - Organitzacions per a la Justícia Global.

Atès que la introducció de qualsevol proposta suposa per a les entitats i centres educatius un esforç i un canvi significatiu, és interessant destacar els motius per treballar l'educació per a la justícia global des de la metodologia d'aprenentatge servei:

Perquè quan una entitat reconeix la seva funció educadora cerca les metodologies i pràctiques amb un major potencial pedagògic

L'aprenentatge servei possibilita a les entitats d'educació per a la justícia global donar un nou enfocament a les tasques de sensibilització i formació que els són pròpies i de les quals tenen experiència.

A través dels projectes d'aprenentatge servei les entitats dissenyen projectes més pràctics i significatius de cara als participants i que alhora permeten donar continuïtat als continguts de l'educació per a la justícia global a través de la integració curricular en els centres.

Perquè dona la possibilitat de difondre la missió de l'entitat

L'aprenentatge servei permet a les entitats d'educació per a la justícia global donar a conèixer les situacions d'injustícia social per les quals treballen, ajudar a comprendre les causes que originen aquestes necessitats i afavorir una mirada alhora global i local sobre elles.

A través dels projectes d'aprenentatge servei les entitats es donen a conèixer i la seva tasca es difon entre les persones participants, els centres i l'entorn. D'aquesta manera també ajuden a fer visible el món de les entitats com a resposta a les situacions de desigualtat social i/o vulneració de drets.

Perquè ambdues comparteixen com a finalitat la contribució a formar agents de canvi en el marc d'una ciutadania activa

Les organitzacions o moviments socials plantegen iniciatives per a la transformació i el canvi social des d'una òptica d'educació, sensibilització, recerca i incidència social i política.

En aquest marc l'aprenentatge servei representa una contribució perquè la ciutadania s'impliqui en la resposta a injustícies i necessitats socials del present i per al futur, i es converteix, des d'ara mateix, en agent transformador de la realitat.

En definitiva, l'aprenentatge servei suposa una clara aportació per a l'educació per a la justícia global perquè ofereix una nova línia metodològica i alhora permet redimensionar el seu sentit i fer plausible la idea d'educació transformadora en contextos i accions determinades.

- *Pensa quins són els motius que t'han empès a desenvolupar un projecte d'aprenentatge servei i explicita'ls amb els diferents agents implicats.*
- *Busca l'àmbit o programa d'educació per a la justícia global en el qual pot tenir més sentit incloure l'aprenentatge servei.*
- *Confia en la capacitat transformadora de les persones participants des del primer moment.*
- *Contempla la seva participació en la identificació, la implementació i l'avaluació del projecte.*

2

El paper de les entitats i els centres educatius en els projectes d'aprenentatge servei i educació per a la justícia global

- **Hi ha una única manera d'implicar-se en un projecte d'aprenentatge servei?**
- **Qui ha de dur la iniciativa en aquest tipus de projectes?**
- **Quin és el rol que ha de tenir una entitat d'educació per a la justícia global? I quin és el paper del centre educatiu?**
- **Com poden conviure els diferents rols?**

No existeix una única manera de participar en un projecte d'aprenentatge servei. Per això definir el paper de cadascun dels agents implicats és una qüestió cabdal per al desenvolupament del projecte.

Tot i que fins ara han estat els centres els qui han pres la iniciativa, cal reconèixer la potència que pot tenir el disseny de projectes d'aprenentatge servei des de les entitats socials. La seva expertesa i experiència i la seva voluntat de connectar les necessitats a nivell global amb les possibilitats d'intervenir a nivell local determinen la seva capacitat d'implicar-se en projectes d'aprenentatge servei o liderar-los.

Els circuits a través dels quals s'inicia un projecte d'aprenentatge servei en l'àmbit d'educació per a la justícia global són diversos:

- **Des del centre educatiu es planifica un projecte** i es contacta amb una entitat on es farà el servei.
- **Des d'una entitat es dissenya un projecte** per dur a terme en col·laboració amb un o més centres.
- **Des d'una entitat s'idea i es coordina un projecte**, que s'ha de concretar en el treball entre un centre educatiu i diferents entitats socials.

Totes les entitats parteixen de la perspectiva d'obertura cap a l'entorn i de la voluntat de treballar en xarxa, col·laborant i potenciant la seva tasca a través del treball coordinat entre centres educatius i altres agents socials.

Cadascun d'aquests circuits suposa una modalitat diferent segons el rol, les tasques i les funcions de les entitats en el projecte d'aprenentatge servei:

Acollir un projecte que ha dissenyat un centre educatiu i en el qual l'entitat se sent convidada

La implicació de l'entitat passa bàsicament per definir i oferir una tasca o un espai de servei i acollir les persones participants davant de la demanda d'un centre educatiu que està abordant temàtiques d'educació per a la justícia global a nivell curricular. Obrir les portes, facilitar material i acompanyar en la tasca a dur a terme són les principals funcions de l'entitat en aquesta modalitat de participació.

L'estudiantat universitari d'educació ha d'elaborar un Treball de Fi de Grau per tal de posar en joc i defensar les competències adquirides al llarg del grau. Des de la facultat es considera que aquest treball pren més sentit quan es pensa en clau de donar resposta a necessitats reals de l'entorn, i per això es posa en contacte amb una entitat. Finalment, l'estudiantat té la possibilitat de col·laborar en l'elaboració de materials didàctics per al seu programa d'educació per a la justícia global.

Dissenyar un projecte amb la voluntat d'involucrar-hi diferents centres educatius

En aquest cas, l'entitat introdueix la metodologia d'aprenentatge servei en el marc dels seus programes d'educació per a la justícia global, dibuixant un projecte de col·laboració amb un o més centres educatius que hi puguin estar interessats. Definir una proposta de treball, buscar centres col·laboradors i concretar i desenvolupar amb ells la proposta són les tasques a dur a terme des de l'entitat en aquesta modalitat de participació.

Una entitat que es dedica a promoure el consum responsable dissenya un projecte que té com a eix l'elaboració d'un mapa col·laboratiu sobre les iniciatives del consum responsable i l'economia solidària. El projecte permet la participació de diferents centres educatius que, a partir d'uns mateixos criteris i instruments, s'organitzen en zones per donar resposta a aquesta petició de col·laboració. La tasca duta a terme en els diversos centres se suma al conjunt del projecte proposat per l'entitat.

Idear i coordinar un projecte que s'ha de concretar en el treball entre un centre educatiu i diferents entitats socials

Hi ha projectes en els quals les entitats d'educació per a la justícia global no únicament dissenyen la proposta sinó que també s'encarreguen de la coordinació dels diferents agents implicats. En aquest cas, les seves tasques fonamentals són les de definir la proposta i establir ponts entre els centres educatius i organitzacions d'acció directa en el territori que permeten connectar les necessitats globals amb les intervencions de caràcter local. Ajudar aquestes entitats a definir els serveis possibles, organitzar una fira d'entitats perquè presentin la seva tasca a les persones participants o facilitar les qüestions organitzatives del projecte poden ser algunes de les tasques en aquest sentit.

Una entitat que treballa la cultura de pau col·labora amb un centre de secundària per dur a terme una campanya de denúncia envers diferents situacions de violència. Per concretar aquest objectiu l'entitat es posa en contacte amb associacions de l'àmbit de les persones sense llar i de la lluita contra el racisme que treballen en aquell territori. Durant el projecte les entitats del barri permeten a l'alumnat acostar-se a aquestes situacions i als seus testimonis per tal d'ajustar al màxim la seva campanya, mentre que l'entitat promotora acompanya el procés de lectura i comprensió d'aquesta realitat.

- *Decideix quin ha de ser el paper i el nivell d'implicació de l'entitat en el projecte.*
- *Determina quant temps i quants recursos podeu destinar a la proposta i la relació amb els centres educatius.*
- *Valora amb quins altres agents educatius i socials pots comptar i coordinar-te per dur a terme el projecte.*

3

Claus per a treballar junts, les entitats d'educació per a la justícia global i els centres educatius

- Com es pot entrar en contacte amb els centres educatius?
- Amb qui es defineix el projecte?
- Quins aspectes s'han d'acordar?
- Com es poden concretar els aprenentatges? I els serveis?
- Com es poden planificar les diferents fases del projecte?

Donar resposta a les necessitats socials requereix unir esforços, intercanviar experiències i complementar funcions a partir de relacions de partenariat i col·laboració entre entitats socials i centres educatius.

Això suposa fer un procés de coneixement mutu que permeti establir relacions de confiança i reconèixer-se com a agents educatius vàlids i complementaris. Durant aquest procés és necessari tenir present que el projecte és compartit i que en cap cas la responsabilitat de la tasca recau únicament en una de les dues parts.

Dur a terme un pla de treball compartit implica que durant la realització dels projectes es vetlli per la concreció, la construcció conjunta i la coordinació entre els diferents agents que hi participen. També és important compartir una visió crítica de l'anàlisi de les desigualtats i vulneracions de drets i les possibilitats de transformació.

Aquesta tasca de coordinació representa un eix transversal al llarg del projecte:

- **A l'inici**, ja que els primers contactes són essencials per conèixer-se, formular objectius comuns i generar expectatives.
- **Durant el projecte**, en la mesura que aquest treball permet adequar-lo i reorientar-lo, sempre que sigui necessari.
- **En el tancament**, un moment clau per valorar, avaluar i donar continuïtat al projecte d'aprenentatge servei.

Una entitat presenta la proposta d'un projecte sobre prevenció i formació afectivosexual a un centre de secundària. Un cop decidits a col·laborar, l'entitat promotora i l'equip docent implicat treballen coordinadament per donar forma a l'experiència. Junts acorden els temes a treballar, dissenyen activitats d'aprenentatge i evidències per a l'avaluació i comparteixen el treball a l'aula durant diverses sessions. El resultat d'aquest treball conjunt és una campanya de prevenció i formació sobre relacions afectivosexuals per a l'alumnat d'altres instituts del barri.

L'aprenentatge servei ofereix diferents oportunitats per dissenyar i construir els projectes de manera conjunta amb els centres educatius. Alguns dels aspectes que poden contribuir positivament en aquest procés són:

En la definició del projecte

Compartir des de l'inici el procés de definició del projecte a través d'espais de trobada fonamentats en l'obertura, el diàleg i el consens en els quals cada agent pugui identificar el seu rol permet una major implicació i sentiment de pertinença al projecte. En aquest sentit, pot ser interessant:

- Aportar un esborrany de la proposta a l'hora de definir els principis, els objectius i els elements clau del projecte.
- Involucrar en el projecte l'equip educatiu que coneix la dinàmica del centre i del grup i comptar amb una figura de referència per tal de facilitar la comunicació.
- Elaborar conjuntament el cronograma del projecte, que haurà d'incloure els principals aspectes organitzatius (dates, horaris, espais, recursos, etc.).
- Establir els espais de construcció, seguiment i coordinació del projecte.

En la concreció dels aprenentatges

Per tal de preveure i concretar els aprenentatges de les persones participants és fonamental obrir espais de definició i reflexió conjunta que permetin a cada agent aportar els coneixements que li són propis a l'hora de:

- Decidir els continguts a treballar i les possibles vinculacions curriculars.
- Identificar les competències i temàtiques relacionades amb l'educació per a la justícia global.
- Buscar la interdisciplinarietat per atorgar un valor afegit al projecte.
- Determinar les activitats i els responsables de la formació en cada moment del projecte.

En la concreció del servei

Definir el servei que s'ha de dur a terme suposa un exercici de concreció i adequació a la situació i les característiques del grup; és en aquest sentit que el grup també pot convertir-se en un nucli de treball compartit entre els diferents agents implicats per tal de poder:

- Definir les tasques de servei que es poden desenvolupar per donar resposta a la necessitat social plantejada.
- Explicitar la demanda d'ajut perquè les persones participants sentin des del primer moment la necessitat i el valor de la seva implicació.
- Acordar espais i moments de presa de decisions per la seva part.
- Preveure formes de sistematitzar i fer visible el servei dut a terme.

En el tancament i la continuïtat del projecte

Planificar el projecte conjuntament també suposa preveure'n el tancament i les seves possibilitats de consolidació, tant a nivell de centre com d'entitat, a partir de tasques com:

- Establir un temps i una estratègia per reconèixer la tasca que han dut a terme les persones participants durant el projecte.
- Definir indicadors d'avaluació per valorar el projecte des dels diferents agents implicats i des de les diverses perspectives.
- Sistematitzar i difondre el projecte.
- Determinar propostes sostenibles i que, de manera progressiva, permetin dotar el centre d'autonomia i millorar la qualitat del projecte en futures edicions.

- *Apropa't per conèixer la lògica i la dinàmica de funcionament dels centres educatius.*
- *Treballa des de l'obertura i la flexibilitat.*

4

Els eixos temàtics d'educació per a la justícia global on fer projectes d'aprenentatge servei

- **Quins són els eixos temàtics que contempla?**
- **Què suposa aquesta concreció a l'hora de dissenyar un projecte?**
- **Quins tipus de contingut permet treballar cadascun dels eixos?**
- **Què aporta l'aprenentatge servei en el desenvolupament de totes aquestes temàtiques?**

Una entitat que centra la seva tasca en la conscienciació i la mobilització de la població per a la conservació del territori es posa en contacte amb una escola de primària per iniciar un projecte sobre el descobriment i la conservació de l'entorn. L'alumnat que hi participa rehabilita una zona molt degradada propera a l'escola, mentre coneixen elements característics de l'entorn i reflexionen sobre el paper que té l'ésser humà en relació amb el medi i amb la necessitat de conservar-lo, tot desenvolupant d'aquesta manera la consciència mediambiental.

L'educació per a la justícia global analitza els canvis de concepció de les relacions humanes i socials en un món en constant transformació i amb profundes interdependències que connecten cada vegada més els aspectes locals i globals.

Aquesta perspectiva integradora inclou temàtiques relacionades amb la solidaritat, la pau, el desenvolupament humà sostenible i l'anàlisi de les desigualtats, organitzades segons diferents eixos temàtics.*

Cadascun dels eixos temàtics permet treballar continguts de diferent naturalesa:

- **Fets i conceptes**, revisant, introduint i dotant de sentit situacions i idees i les paraules que les identifiquen.
- **Procediments i habilitats**, mostrant, entrenant i projectant l'aplicació de mecanismes i destreses per actuar en diferents situacions.
- **Actituds, valors i normes**, destacant mirades, principis i pautes a partir de les quals es comprèn i s'actua.

L'aplicació de l'aprenentatge servei en educació per a la justícia global afavoreix la comprensió, la integració i la transferència de tots aquests tipus de continguts com a competències per a l'abordatge de reptes i la resolució de problemes de manera conscient i reflexiva. També pot facilitar l'obertura a nous temes, àmbits d'intervenció o nivells d'aprofundiment segons els contextos educatius.

* Aquests sis eixos temàtics són resultat del treball de docents i ONG que apareixen recollits a la Guia d'orientacions pedagògiques de Competències i Educació per al Desenvolupament, elaborada per Eualter, Escola de Cultura de Pau i Fundació Solidaritat UB.

A continuació, la definició dels diferents eixos temàtics de l'educació per a la justícia global orienta els principals nuclis de contingut a desenvolupar:

Drets humans, ciutadania i governança

Aquest eix posa l'accent en el foment d'una ciutadania crítica, responsable, solidària i activa en la defensa dels drets humans i la participació democràtica orientada a la construcció d'una societat més justa i equitativa.

- Sistema de protecció dels Drets Humans.
- Governança com a estratègia organitzativa del col·lectiu.
- Participació democràtica i educació.

Sostenibilitat econòmica i social

Sota aquest títol, l'eix temàtic destaca una manera d'entendre el desenvolupament que abordi el progrés des dels recursos disponibles (sostenibilitat econòmica), així com també que mantingui la cohesió social alhora que satisfaci les necessitats individuals de benestar, cultura i participació (sostenibilitat social).

- Anàlisi del sistema actual i les seves conseqüències.
- Models i propostes alternatives.
- Entorn econòmic i social.
- Comerç just i consum responsable.

Perspectiva de gènere

En aquest eix s'inclouen totes les iniciatives que potencien l'equitat entre homes i dones, treballant per l'eliminació de les desigualtats socials que s'originen per qüestió de gènere, sexe i opció afectivosexual i que poden afectar diferents àmbits de la vida.

- Masculinitats i feminitats.
- Identitats de gènere, identitats sexuals i opcions afectivosexuals.
- Estereotips, prejudicis i discriminacions.

Cultura de pau

L'eix de cultura de pau subratlla tots aquells aspectes que reflecteixen el respecte a la vida, a l'ésser humà i a la seva dignitat. La cultura de pau posa en primer pla els drets humans, el rebuig a la violència en totes les seves formes i l'adhesió als principis de llibertat, justícia, solidaritat i tolerància, així com la comprensió entre els pobles, els col·lectius i les persones.

- Gestió del conflicte.
- No violència.
- Violència estructural.

Interculturalitat

Aquest és un eix temàtic que posa l'accent en el treball envers les actituds inclusives i l'establiment de relacions igualitàries per a la convivència en un marc obert, tolerant i crític vers la diversitat cultural, la identitat cultural i la cohesió social.

- Diversitat, identitats i riquesa intercultural.
- Cohesió social i convivència.
- Estereotips, prejudicis i actituds discriminatòries.

Medi ambient, territori i naturalesa

Aquest darrer eix emfatitza el treball per fer front als grans reptes ambientals per tal que el desenvolupament no produeixi un dany perdurable ni en el benestar de les persones, ni en el de les generacions futures.

- Consciència mediambiental.
- Canvi climàtic.
- Gestió dels recursos.

- *Identifica en quin eix temàtic vols treballar i per què.*
- *Defineix el contingut d'aquest eix, amb més interès en l'etapa educativa en la qual vols desenvolupar el projecte.*

5

Els àmbits educatius on es poden fer projectes d'aprenentatge servei en educació per a la justícia global

- On es pot desenvolupar un projecte d'aprenentatge servei d'educació per a la justícia global?
- Té sentit fer projectes en els diferents àmbits educatius?
- Es poden plantejar en diferents edats i/o etapes educatives?
- Quins aspectes cal tenir en compte en cada cas?
- Quins espais d'ubicació permet cada àmbit i etapa?

L'educació per a la justícia global pot formar part dels objectius de qualsevol situació educativa que contempla la formació crítica de persones per comprendre el món i actuar-hi. Alhora, l'aprenentatge servei és una metodologia flexible i adequada per als diferents àmbits i etapes educatives. Quan ambdues propostes s'uneixen s'obre un gran ventall de possibilitats i concrecions.

Els àmbits educatius on es poden desenvolupar aquest tipus de projectes són:

- **L'educació formal**, que reconeix la necessitat d'abordar qüestions relatives a la justícia global a través del currículum i troba en la metodologia una proposta que permet superar la mera transmissió de contingut.
- **L'educació no formal**, que incorpora de manera natural els continguts propis de l'educació per a la justícia global i reconeix en l'aprenentatge servei alguns dels seus fonaments com la flexibilitat, l'obertura i la vocació de servei.

La capacitat d'adequació dels projectes d'aprenentatge servei als diferents àmbits i etapes educatives permet dotar de sentit una proposta d'educació per a la justícia global que ha de caminar cap a la suma d'esforços, entorns i mitjans educatius diversos, oferint cada cop més possibilitats per participar d'un projecte d'aquestes característiques.

Una entitat que treballa en l'àmbit de la justícia alimentària global col·labora amb un cicle formatiu de grau superior de nutrició amb l'objectiu de generar consciència crítica al voltant de les conseqüències socials, ambientals i sobre la salut del nostre sistema alimentari actual. En aquest marc, l'entitat aporta coneixements que complementen els continguts propis dels estudis des d'una perspectiva de justícia global. Després de la formació, l'alumnat elabora una guia de pautes i reflexions sobre l'alimentació conscient i responsable per treballar des de les escoles més properes.

A continuació es destaquen algunes etapes o espais en els quals es poden concretar els projectes d'aprenentatge servei en clau d'educació per a la justícia global:

Educació Infantil i Primària

El currículum de Primària contempla múltiples referències als objectius de l'educació per a la justícia global en les diferents àrees. Per altra banda, hi ha referents suficients per valorar les possibilitats de l'aprenentatge servei en aquesta etapa educativa: el treball per projectes, les activitats d'ajuda entre iguals i la participació en plans educatius d'entorn en són alguns exemples. En aquest sentit, és important apropar a la realitat les necessitats a abordar, ajustar les accions de servei i garantir un bon acompanyament, tenint la confiança que l'alumnat d'aquestes etapes pot fer aportacions rellevants.

Educació Secundària i Batxillerat

A la Secundària també s'identifiquen continguts propis de l'educació per a la justícia global. Els espais per acollir aquest tipus de projectes poden ser les assignatures –entre les quals pren relleu el paper aglutinador de la tutoria i/o l'educació per a la ciutadania– o altres propostes de caràcter interdisciplinari com el treball de recerca, el crèdit de síntesi o els projectes de centre. L'impuls del Servei Comunitari amb metodologia aprenentatge servei per a l'alumnat de 3r i 4t d'ESO que està duent a terme el Departament d'Ensenyament arreu del territori català ofereix una ubicació, les condicions i el reconeixement claus per a l'aplicació d'aquest tipus de projectes.

Cicles Formatius

Des dels ensenyaments que preparen per a l'exercici d'una professió determinada és imprescindible una formació sobre l'aplicació ètica, responsable i compromesa d'aquesta professió, tant pel que fa als continguts a treballar de manera específica, com a la integració en les diferents matèries o a la possibilitat de ser abordada des de la diversitat de famílies professionals. El sentit pràctic d'aquesta formació permet fer aportacions visibles i valuoses al seu entorn més directe, formant tècnicament amb més competència i compromís.

Universitat

Tant les competències transversals com les específiques de qualsevol grau poden ser el punt de partida en un projecte d'aprenentatge servei en l'àmbit universitari. Una metodologia que permet avançar, de manera integrada, en el desenvolupament de les principals missions de la universitat: docència de qualitat, recerca lligada a la realitat i la tercera missió de la universitat, la responsabilitat social. Els projectes d'aprenentatge servei a la universitat es poden dur a terme com a reconeixement de crèdits, des de les assignatures, en format de pràctiques o en la realització dels Treballs de Fi de Grau o de Fi de Màster. Pel nivell de preparació, l'estudiantat pot contribuir a la realització de tasques de servei d'alta qualitat.

Educació en el lleure

L'educació per a la justícia global és un dels eixos de treball fonamental dels diferents moviments d'educació en el lleure que treballen per a la formació de persones coneixedores i crítiques de la realitat que les envolta i transformadores de la seva realitat en clau de justícia. D'altra banda, la vocació de servei que promou l'aprenentatge servei també està molt arrelada en la filosofia de molts d'aquests moviments d'educació en el lleure, que es converteixen en espais privilegiats per a aquest tipus de projectes. La seva ubicació pot ser diversa segons la intensitat i la durada: des d'activitats diàries o setmanals, casals i colònies o camps de treball, entre d'altres.

Altres espais d'educació no formal

L'aprenentatge servei en educació per a la justícia global també pot ser una proposta adient en altres entorns educatius d'educació no formal. Una escola de persones adultes, un centre d'educació especial, un CRAE o un projecte de desenvolupament comunitari en poden ser alguns exemples. En aquests i en molts altres casos, cal destacar l'element de la motivació, la implicació i el treball per competències que s'hi afavoreix. La qüestió de fons és clara, sigui quina sigui la situació, tothom és responsable i pot aportar quelcom en pro de la justícia global.

- *Pensa qui pot participar en el projecte; recorda que qualsevol àmbit i etapa educativa pot desenvolupar un projecte si s'ajusta correctament.*

6

De la detecció de necessitats a la definició del servei

- **Qui ha de diagnosticar les necessitats socials de les quals parteix el projecte?**
- **Quin pot ser el paper de l'entitat en aquest procés? I el del centre?**
- **Quines tasques implica definir el servei a dur a terme?**
- **A quines preguntes s'ha de donar resposta?**

Una entitat proposa als centres educatius la participació en una campanya per reflexionar sobre les injustícies socials del seu entorn. Cada escola o institut decideix en quina matèria emmarca la proposta, aprofitant les temàtiques i els espais de reflexió que els ofereix. En la primera fase del projecte, les persones participants elaboren un fotorelat per denunciar algunes de les desigualtats socials que troben al seu barri o població. Al final d'aquesta fase es fa un concurs popular per escollir els millors productes. Durant la segona fase del projecte, cada grup dissenya i promou accions que incideixin en aquestes desigualtats prèviament diagnosticades.

Les entitats d'educació per a la justícia global tenen una àmplia trajectòria en l'anàlisi de les necessitats socials. Des d'aquest coneixement poden oferir als centres educatius els recursos per apropar-se i comprendre les necessitats socials, demanar ajut a les persones participants en la seva diagnosi i convidar-les a implicar-s'hi d'una manera conscient i planificada.

En l'àmbit de la justícia global existeix una gran diversitat d'entitats i organitzacions, la qual cosa obre un ampli ventall de possibilitats a l'hora d'abordar les necessitats prèviament detectades i concretar les tasques de servei d'un projecte d'aprenentatge servei.

Algunes tasques poden tenir a veure amb el funcionament, l'organització i la gestió quotidiana de l'entitat. D'altres, poden estar directament lligades a la causa per la qual es treballa, donant lloc a accions de:

- **Sensibilització**, conscienciant l'entorn.
- **Educació i formació**, transmetent continguts clau com a agents formadors.
- **Recerca i reflexió**, investigant i analitzant per aportar noves dades i idees.
- **Incidència política i mobilització social**, denunciant i transformant activament l'entorn.

Tot i que moltes entitats opten per treballar amb els centres educatius demanant a les persones participants que s'impliquin en l'àmbit de la sensibilització, els projectes d'aprenentatge servei ofereixen moltes més possibilitats, i és interessant explorar altres accions de servei que motivin i dotin de significat la seva implicació.

Per tal d'adequar les tasques de servei a les necessitats socials i les característiques de les persones participants, l'entitat i el centre educatiu han de prendre decisions al voltant dels següents aspectes:

Diagnòstic i disseny participatiu

Les entitats per a la justícia global tenen un paper fonamental en el diagnòstic de les necessitats socials dels projectes d'aprenentatge servei. Existeixen diverses possibilitats a l'hora de concretar la realització del diagnòstic. En totes elles, les entitats poden aportar als centres educatius informació, recursos i materials de gran utilitat per dur a terme el projecte d'aprenentatge servei:

- L'entitat fa el diagnòstic i ofereix al centre educatiu la possibilitat d'impli-car-s'hi a través de tasques de servei necessàries i adequades.
- A partir d'un diagnòstic previ, l'entitat obre un espai perquè siguin les per-sones participants les que decideixin en quin aspecte concret del projecte prefereixen col·laborar.
- L'entitat ofereix la possibilitat que les persones participants intervinguin activament en el diagnòstic de necessitats a partir d'idees, criteris o parà-metres prèviament compartits.

Concreció de les tasques de servei

El paper de les entitats en la concreció de les tasques de servei també és clau. En aquest sentit és important que l'entitat treballi de manera coordinada amb el centre educatiu. D'aquesta manera es podrà garantir que les tasques previs-tes a més de respondre satisfactòriament a les necessitats detectades també estiguin ajustades i s'aconsegueixi així un impacte més gran, tenint en compte l'edat, les capacitats i els coneixements de les persones participants. Les tas-ques de servei definides en cap cas no poden suplir la feina professional de l'entitat, sinó que la complementen i ajuden a donar-li més abast i qualitat.

Per tal de concretar adequadament les tasques de servei cal tenir en compte:

- La formulació dels principals objectius del servei proposat.
- La possibilitat de col·laborar amb altres projectes o entitats de l'entorn del centre on es puguin ubicar les possibles tasques de servei.
- La informació i els recursos que cal aportar abans, durant i després de les accions de servei perquè aquest tingui la màxima qualitat.

Qüestions organitzatives

Establir amb el centre educatiu algunes qüestions organitzatives en relació amb les tasques de servei dota de qualitat la seva realització, la relació de partenariat i l'aprenentatge servei com a proposta metodològica. Així doncs, és fonamental que es concretin aspectes com:

- El nombre de places que pot oferir l'entitat (o entitats) per a la realització del servei.
- L'horari i el calendari de les accions de servei.
- Els espais de coordinació amb el centre educatiu per al seguiment i l'avaluació de les persones participants en el servei i del projecte.
- La figura d'un referent educatiu que s'encarregui de la seva orientació durant el coneixement, l'estada i la realització de les tasques de servei a l'entitat.

- *Pensa com abordar la detecció i l'anàlisi de les necessitats socials.*
- *Concreta quines tasques de servei podran fer les persones participants.*
- *Planifica com s'organitzaran aquestes tasques de servei.*

7

Un projecte que contribueix a la millora dels aprenentatges

- **Qui ha de definir els aprenentatges a treballar?**
- **Quin és el paper de l'entitat en aquest procés? I el del centre?**
- **Quines tasques implica concretar els aprenentatges?**
- **A quines preguntes s'ha de donar resposta?**

Una unitat universitària col·labora amb professorat i estudiantat en un projecte de manteniment, recuperació i reutilització d'eines informàtiques. En concret, es tracta que l'estudiantat d'aquesta àrea doni suport informàtic a entitats socials de l'entorn. Els aprenentatges milloren i prenen sentit en el moment en què s'apliquen en situacions reals que requereixen posar en marxa paral·lelament qüestions de caràcter tècnic i altres competències professionals. A més, el projecte també es converteix en una via per a treballar competències personals i ètiques. D'aquesta manera les persones participants es formen alhora com a professionals més competents i més compromesos.

L'educació per a la justícia global compta amb un cos teòric i pràctic que legitima i subratlla el seu valor des del punt de vista formatiu i el reconeixement de les entitats que s'hi dediquen com a agents educatius. En aquest marc, ja fa temps que aquestes entitats fan accions de formació en centres educatius amb la voluntat de sensibilitzar els més joves.

L'aprenentatge servei obre noves possibilitats a la funció educadora de les entitats perquè suposa la implicació directa i immediata de les persones participants davant les causes socials, i perquè aquesta implicació exigeix uns continguts propis del currículum, així com també el desenvolupament de competències:*

- **Personals**, en la construcció d'una personalitat madura, autònoma i responsable.
- **Interpersonals**, per a una convivència saludable i harmònica.
- **Per a la comprensió crítica del món**, des de la seva complexitat i la implicació en la seva millora.
- **Per a la realització de projectes**, des de la seva definició fins a la seva posada en marxa.
- **Per a la ciutadania i la transformació social**, en la formació de persones actives, respectuoses i solidàries.
- **Professionals i vocacionals**, per a la preparació del treball des d'una perspectiva ètica.

La vinculació directa entre els aprenentatges a fer i les tasques de servei previstes és la que ha de garantir la seva significativitat i integració.

* Aquesta classificació parteix dels treballs d'autors com Eyler i Gilers i Furco i apareix recollida àmpliament a Rubio, L. (2009). «El aprendizaje en el aprendizaje servicio». A: Puig, J. M. *Aprendizaje Servicio (ApS): Educación i compromiso cívico*. 1a ed. Barcelona: Graó, p. 91-105.

És fonamental que entitat i centre educatiu planifiquin conjuntament els aprenentatges necessaris i possibles al llarg de tota l'experiència:

Definició dels aprenentatges

Davant dels múltiples continguts possibles a treballar des d'aquest tipus de projectes, és fonamental establir conjuntament els objectius d'aprenentatge previstos al llarg de l'experiència intentant:

- Mantenir una perspectiva interdisciplinària que permeti abordar el projecte des de diferents assignatures o àrees, obrint així la possibilitat que s'hi impliquin diversos membres de l'equip educatiu.
- Revisar junts el currículum o programa educatiu per identificar els aspectes clau sobre la temàtica a abordar que poden servir com a eix per a l'articulació curricular.
- Distribuir els continguts d'aprenentatge per a cada fase del projecte (abans, durant i després de la realització del servei).

Significat i sentit dels aprenentatges

En els projectes d'aprenentatge servei és important que els aprenentatges estiguin al màxim de vinculats amb la necessitat social a la qual s'atén i amb el servei que es du a terme. Per tal de garantir-ho cal:

- Seleccionar, per part de l'entitat, el contingut i el material que es pot aportar respecte de la temàtica sobre la qual versa el projecte.
- Analitzar les programacions, les unitats didàctiques i/o els manuals de les matèries implicades durant el temps de realització del projecte d'aprenentatge servei amb la voluntat de trobar possibles connexions.
- Fer recerca i aportar dades, informació, materials o altres tipus de recursos que permetin orientar i complementar la tasca de les matèries en clau de justícia global.

Disseny i implementació d'activitats d'aprenentatge i avaluació

En darrer lloc, per tal de contribuir als aprenentatges durant el projecte és fonamental que entitat i centre treballin junts per:

- Programar les sessions formatives per tal de donar a conèixer, fer reflexionar i preparar les persones participants per a la realització del servei. Tot i que el paper de l'entitat o les entitats és clau, la participació de l'equip educatiu que coneix el grup garanteix la possibilitat d'establir les vinculacions amb altres aspectes que es treballen en el centre.
- Elaborar activitats d'aprenentatge que donin sentit al projecte des de les diferents àrees o assignatures implicades. En aquest sentit pot ser interessant crear dossiers de treball conjunt, entre centre i entitat, aprofitant les possibilitats que ofereixen els documents col·laboratius.
- Definir indicadors, activitats i evidències d'avaluació que han de servir per valorar els aprenentatges adquirits al llarg de l'experiència.
- Distribuir les activitats d'aprenentatge i avaluació en el cronograma del projecte, contemplant les sessions, els responsables, els espais i els recursos necessaris per a cadascuna d'elles.

- *Ajuda a determinar quins continguts i competències es poden i caldria desenvolupar amb els participants.*
- *Aporta coneixement, materials i recursos que permetin nodrir el currículum en clau d'educació per a la justícia global.*
- *Participa activament en el disseny d'activitats d'aprenentatge i avaluació del projecte.*

8

Aportar elements per a la reflexió i el sentit social del projecte

- **Què aporta el procés reflexiu als projectes d'aprenentatge servei en educació per a la justícia global?**
- **De quina manera pot contribuir l'educació per a la justícia global en aquest procés reflexiu?**
- **Com poden afavorir les entitats aquesta tasca en els centres?**
- **Quins moments, activitats i accions poden promoure la reflexió al llarg del projecte?**

Els projectes d'aprenentatge servei en educació per a la justícia global representen un escenari privilegiat per convidar els seus participants a identificar, comprendre críticament, comprometre's, actuar i experimentar davant les situacions i les causes que donen lloc a conflictes i desigualtats.

Transcendir des de la detecció d'una situació d'injustícia social cap a un repte cívic que exigeix mobilització només és possible a partir de la reflexió. Aquesta, en l'aprenentatge servei, esdevé un procés sistemàtic que permet que els projectes prenguin una direcció clara i amb voluntat transformadora. I és que fins i tot les accions de servei més limitades en temps, espai i abast social poden adquirir més valor a través dels processos de reflexió i presa de consciència.

Considerar la reflexió com un element transversal suposa incorporar-lo a través de les diferents fases del projecte:

- **Abans de la realització del servei**, permetent aproximar-se al món des de la seva complexitat i les causes que generen desigualtats i conflictes.
- **Durant les tasques de servei**, obrint espais per integrar la pròpia vivència i analitzar el seu valor, tant a nivell individual com social.
- **Després de la realització del servei**, ajudant a donar sentit i coherència al projecte i afavorint el compromís social futur.

Un incendi devastador en una població mobilitza una entitat de lleure que, coordinadament amb les organitzacions de medi ambient de la zona, treballa per ajudar les famílies damnificades pel foc. De la mà de l'entitat de medi ambient, l'experiència permet al jovent implicar-se en tasques com la retirada d'arbres cremats, l'elaboració de tanques i murs de pedra i la reconstrucció de recs. Aquestes tasques de servei s'intercalen amb espais de reflexió col·lectiva en els quals es qüestionen les causes de l'incendi, el seu abast i els efectes causats en el medi i en les famílies de la zona, obrint també un espai per revisar la seva relació i les seves actituds amb el propi entorn.

En la recerca de sentit dels projectes d'aprenentatge servei en clau d'educació per a la justícia global destaquen els següents aspectes, tant a nivell individual com col·lectiu:

Comprendre les situacions, causes i conseqüències que generen desigualtats i conflictes

Per reconèixer i analitzar situacions d'injustícia i desigualtat les entitats poden aportar eines, recursos i materials (fotografies, vídeos, informes, notícies o testimonis) que a l'inici i durant el projecte serveixin per promoure exercicis de comprensió crítica de la mà del professorat o l'equip educatiu. A més, és interessant plantejar interrogants i debats envers els motius i les causes que les generen, ajudant a concebre la realitat com un fenomen complex. Finalment també es pot oferir i instar la recerca d'idees sobre el compromís social, convidant a reflexionar sobre el valor de l'acció individual i col·lectiva davant d'aquesta realitat.

Construir el sentit personal i el sentit social de l'acció

Perquè l'acció de servei no quedi relegada a un fet esporàdic, restringit i sense direcció, cal establir espais de seguiment i reflexió al llarg de tot el procés en els quals es pugui ajudar les persones participants a dotar de sentit l'experiència. Unes vegades es tracta d'espais de diàleg i/o escriptura (un diari reflexiu, per exemple) per preguntar-se què està suposant la participació en aquesta experiència, de quina manera ens interpel·la la temàtica que s'està treballant o quins motius personals et mouen a implicar-te. En d'altres, implica la creació d'espais on qüestionar el perquè de l'acció, la seva potencialitat transformadora i l'abast i els límits del seu impacte a nivell social, intentant mantenir una mirada realista i al mateix temps encoratjadora.

Transcendir de l'acció local al món global i a la inversa

Els projectes d'aprenentatge servei sovint suposen un important exercici de concreció per tal d'acostar i implicar els més joves en les necessitats i les causes socials per a les quals treballa l'educació per a la justícia global. Perquè aquesta acció local no perdi de vista l'escenari global pel qual es treballa, és important establir espais de reflexió que permetin redimensionar les accions més discretes i cenyides a la realitat com a contribucions valuoses. Es tracta que les persones participants no només atorguin sentit social a la tasca feta, sinó que copsin el valor que aquest tipus d'acció té en un món global i que això els animi a seguir actuant de manera compromesa en el futur i en tot tipus de causes socials i, novament, des del seu entorn més proper. Convidar a prendre aquesta perspectiva d'anada i tornada afavoreix la presa de consciència com a autèntic agent de canvi social.

- *Convida el jovent a sortir al carrer, a descobrir les situacions d'injustícia a qüestionar-se perquè es presenten.*
- *Prepara amb el professorat o l'equip educatiu una bateria de preguntes reflexives per dinamitzar el debat.*
- *Estableix moments i espais per reflexionar de manera individual i col·lectiva.*

9

Donar continuïtat i fer créixer el projecte

- **Per què és important cuidar la darrera fase del projecte?**
- **Quins principis poden orientar aquest procés?**
- **Quins passos i tasques cal tenir en compte en la fase final de la proposta?**
- **I com es poden millorar i consolidar els projectes en entitats i centres educatius?**

Atesa la participació de diferents agents socials i educatius i la relació intensa que es gesta entre ells al llarg de tot el procés, en els projectes d'aprenentatge servei i d'educació per a la justícia global la fase final del projecte suposa un moment clau.

D'una banda, perquè són diversos els aspectes a abordar per tal que el tancament de l'experiència sigui pedagògicament i socialment rica per a tots els implicats. D'altra banda, perquè aquest també és el moment de revisar, valorar i donar forma a la seva continuïtat i millora en el futur.

Alguns principis que permeten donar un sentit específic a aquest procés de tancament, avaluació i projecció de l'experiència en centres educatius i entitats són:

- **Reconeixement**, valorant i donant a conèixer la valuosa tasca feta pels diferents agents implicats i, especialment, la dels seus participants.
- **Sentit crític**, avaluant de manera analítica i alhora constructiva, per tal de revisar l'experiència i preveure mesures de millora del projecte.
- **Sostenibilitat**, analitzant plans de continuïtat possibles i amb sentit tant per part de l'entitat com per part del centre educatiu.
- **Autonomia**, entenent que la relació establerta durant el procés pot canviar en nivell d'intensitat, però que es pot seguir treballant de prop i per la mateixa causa.

Una entitat que treballa per la cohesió social entre diferents col·lectius del barri, impulsa un projecte de col·laboració entre una escola, un centre d'educació especial, una residència de gent gran i el Casal de Barri. El darrer dia de l'experiència es realitza un acte de cloenda del projecte que aconsegueix reunir a tots els agents i persones implicades amb l'objectiu de compartir el procés viscut des de la perspectiva de cadascun dels col·lectius implicats, fer un reconeixement i agraïment a tots els participants, donar a conèixer tot el procés a través d'un vídeo i d'una exposició de fotografia i compartir un pica-pica. L'acte permet constatar i difondre alguns dels que han estat els eixos del projecte: que és necessari trencar les barres invisibles que es generen a partir de la disgregació dels barris i que, un repte com aquest, desperta el interès dels joves per a la implicació social.

Les tasques a fer durant la fase final dels projectes d'aprenentatge servei en clau d'educació per a la justícia global són:

Arribar al final de l'experiència

L'última etapa d'un projecte d'aprenentatge servei conté algunes de les seves claus pedagògiques:

- L'avaluació dels aprenentatges i les tasques de servei dutes a terme a partir dels objectius, criteris i evidències pensats conjuntament entre centre i entitat.
- El reconeixement i la celebració del treball dut a terme com a fruit de la implicació i la relació establerta entre els diferents agents.
- La difusió de l'experiència per visibilitzar la tasca feta i inspirar altres centres i entitats interessats en iniciar un projecte d'aquestes característiques.

Avaluar per a la consolidació i la millora del projecte

Sovint la manca de temps al final del projecte deixa poc marge per a la seva avaluació des de les diverses perspectives i veus possibles. Reservar un temps i un espai per valorar els punts forts i els punts febles de l'experiència; recollir algunes dades sobre el seu impacte en participants, centre, entitat i comunitat en general, així com revisar la proposta des dels seus elements clau, pot ser d'alt interès de cara al futur del projecte:

- Des del punt de vista dels objectius de la justícia global i de l'eix temàtic treballat a través del projecte.
- Des del punt de vista de la metodologia d'aprenentatge servei (vegeu la *Rúbrica d'autoavaluació i la millora de projectes d'aprenentatge servei*).

[<http://www.aprenentatgeservei.cat/index.php?cm=04.03>]

Dissenyar un pla de continuïtat de l'experiència

La continuïtat i la consolidació dels projectes d'aprenentatge servei en educació per a la justícia global passa per la generació de projectes que troben l'equilibri entre la seva potència multiplicadora i l'adaptació a cada situació. També, per la possibilitat de comptar amb unes condicions favorables per al treball coordinat entre centres i entitats. Finalment, per la reflexió del valor del projecte a l'hora de concebre el paper formatiu dels diferents agents socials i educatius i per la integració de la metodologia com a manera de treballar des dels centres i les entitats.

Per tot això, ja durant la primera edició d'un projecte és important preveure un pla de continuïtat sostenible de l'experiència, que pot ser diferent en cada cas:

- Replicar el projecte en el mateix centre, valorant quins són el temps i els recursos necessaris per consolidar-lo de manera definitiva.
- Establir una col·laboració més acotada entre entitat i centre, amb la voluntat de dotar aquest últim d'autonomia a partir de la formació a l'equip educatiu i del disseny de materials pensats per treballar des del centre.
- Revisar el projecte, enfortint la relació amb les entitats del territori com a concreció del projecte.

- *Planifica la darrera fase del projecte des del seu inici.*
- *Defineix projectes multiplicadors que alhora puguin adequar-se a cada centre.*
- *Reserva un temps per avaluar el projecte amb els diferents agents.*
- *Formula un pla de continuïtat realista i que permeti fer créixer el projecte.*

10

Per saber-ne més

- **On es pot trobar informació sobre l'educació per a la justícia global o alguns dels seus eixos temàtics?**
- **On es poden localitzar materials i recursos didàctics per abordar aquesta temàtica?**
- **Què es pot fer per convertir la teva proposta d'educació per a la justícia global en un projecte d'aprenentatge servei?**
- **Quins poden ser uns bons exemples de projectes d'educació per a la justícia global en clau d'aprenentatge servei en els diferents àmbits i etapes? En quins falten encara experiències?**

Diverses entitats del territori col·laboren cada any amb un institut de secundària per a la recollida d'aliments. Per tal d'avançar en el sentit i l'abast de l'experiència, els diferents agents participants es plantegen reconvertir aquesta tasca en un projecte d'aprenentatge servei que contempli diferents accions de sensibilització per a la lluita contra la fam. Entre elles destaquen l'organització d'una jornada solidària i una campanya de sensibilització a l'entorn de les injustícies alimentàries. És així com els destinataris deixen de ser només les famílies afectades i les entitats receptores, i ho són també les diverses escoles de primària veïnes i la població en general.

En aquest capítol es presenta una selecció de recursos que poden ser d'interès per facilitar el disseny de propostes d'aprenentatge servei en l'àmbit de l'educació per a la justícia global.

LaFede.cat - Organitzacions per a la Justícia Global [www.lafede.cat]

Federació que promou, entre d'altres, l'acció col·lectiva d'entitats d'educació per a la justícia global. Destaca el [Centre de Recursos per a una educació transformadora](#), adreçat a ONG i agents educatius i que ofereix recursos d'educació per a la pau, els drets humans i el desenvolupament sostenible; també el blog [#edutransforma al Diari de l'Educació](#), on es comparteixen les propostes, experiències i reflexions de les organitzacions amb la voluntat de generar debat.

Direcció de Justícia Global i Cooperació Internacional de l'Ajuntament de Barcelona

[<http://ajuntament.barcelona.cat/relacionsinternacionalsicooperacio/>]

Àrea que pretén donar a conèixer l'activitat feta des de l'Ajuntament de Barcelona en el treball per a una ciutat oberta i compromesa amb el món. Destaca la convocatòria de subvencions per a les entitats de cooperació internacional i educació per al desenvolupament.

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

[<http://cooperaciocatalana.gencat.cat>]

Organisme responsable de gestionar les polítiques de cooperació al desenvolupament i a l'acció humanitària que vetllen per l'accés als drets fonamentals i al lliure desenvolupament de les persones i els pobles d'arreu del món.

Consorci d'Educació de Barcelona [www.edubcn.cat/asc/]

Espai web on el Consorci d'Educació de Barcelona visibilitza la voluntat de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona de treballar plegats per a la millora de l'educació i impulsar el Servei Comunitari de la ciutat. En destaca tota la informació relativa a formacions, jornades i experiències d'aprenentatge servei a Barcelona.

Centre Promotor d'Aprenentatge Servei [www.aprenentatgeservei.cat]

Plataforma que pretén facilitar i reforçar els projectes d'aprenentatge servei. A la seva web es poden trobar des de documents reflexius fins a experiències inspiradores, passant per guies metodològiques de la mateixa col·lecció que aquesta.

A continuació, es proposa una selecció de documents teòrics que poden ser d'interès a l'hora d'aprofundir en qüestions relatives a la justícia global:

Argibay, M.; Celorio, G. (2005). *La educación para el desarrollo*. Vitoria-Gasteiz: Gobierno Vasco.

Celorio, G.; López de Munain, A. (2007). *Diccionario de Educación para el Desarrollo*. HEGOA.

De Paz, D. (2013). *Escoles i educació per a la ciutadania global: una mirada transformadora*. Kaidara.

Escudero, J.; Mesa, M. (2011). *Diagnóstico de la Educación para el Desarrollo en España*. Centro de Educación e Investigación para la Paz.

FCONGD (2007). *L'Educació per al Desenvolupament: Una estratègia imprescindible*. Comissió d'Educació per al Desenvolupament de la Federació Catalana d'ONGD. Barcelona: Federació Catalana d'ONG pel Desenvolupament.

Mesa, M. (2004). *La educación para el desarrollo: entre la caridad y la ciudadanía global*.

Finalment, s'aporten algunes guies, recursos i materials didàctics que poden ajudar els equips educatius en el disseny o la transició cap a projectes d'aprenentatge servei en l'àmbit de l'educació per a la justícia global:

Coordinadora d'ONG solidàries [www.solidaries.org] ofereix un centre de recursos amb material i recursos didàctics organitzats segons l'edat, l'àmbit i la llengua.

Com som? Materials didàctics per comprendre la societat catalana actual [www.obdesigualtats.cat] és una col·lecció de la Fundació Jaume Bofill que permet el treball de les desigualtats socials en l'àmbit dels drets humans, la ciutadania, la governança i la interculturalitat.

Guia d'orientacions pedagògiques per a la incorporació de l'EpD al currículum de primària i secundària des de la perspectiva de les competències bàsiques. [<http://competenciesepd.edualter.org/ca>] és una eina que facilita a docents i educadors el treball de continguts curriculars des dels diferents eixos de l'educació per a la justícia global, elaborada per Eualter, l'Escola de Cultura de Pau i la Fundació Solidaritat UB.

Senderi [www.senderi.org] és una pàgina web especialitzada en l'educació en valors, on es poden trobar monogràfics, llibres i articles referents als diferents eixos de l'educació per a la justícia global.

Aquest banc de recursos pot ajudar a completar l'àmplia oferta que han elaborat les diferents entitats d'educació per a la justícia global esmentades a l'inici de la guia, així com moltes altres, i que es poden trobar a les seves respectives webs.

	Infantil/Primària	Secundària	Cicles Formatius	Universitat	Lleure	Altres
Drets humans, ciutadania i governança	Desfem les desigualtats Fundació Akwaba	Compartint drets Espai la Florida	Cada dia és una història Escola Solc Nou	Casc Antic Sense Barreres: CASBA Universitat Politècnica de Catalunya	La Murga: Per un habitatge digne Escoltes Catalans	Made in Jove Fundació Germina
Sostenibilitat social i econòmica	Donació de sang Banc de sang i teixits de Catalunya	Pam a Pam Setem	BiaBanca Ètica Oikocrèdit	Leducació superior avui: construint una universitat amb vocació transformadora Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres	Inventa la teva experiència, i no t'oblidis d'explicar-nos-la!	Coneixes alguna experiència? Fes-nos-la arribar!
Perspectiva de gènere	Dissenya la teva experiència!	Trenquem el silenci Plataforma Unitària Contra les Violències de Gènere	Encara no coneixem cap experiència, t'animes?	Joves universitàries i joves tutelades: aprenentatge i acompanyament per al creixement mutu Fundació Autònoma Solidària	Obrim els ulls a les desigualtats Espai el Nus	Mural contra la violència de gènere al Gornal Fundació Arranz-Bravo, el Grup de Dones del Gornal i el CAID
Cultura de pau	Ambaixadors per la música i la pau Escola Pau Vila	Joves constructors de pau Associació Intercultural Llatins per Catalunya	Jardins per la Pau Coordinadora d'ONG Solidàries	Recerca per la Pau Universitat de Barcelona	Letters against torture Agrupament Escolta Mare de Déu de Núria	Mercat solidari de Sant Andreu de la Barca Fundesplai
Interculturalitat	Ens expliquem la teva experiència?	Som Migrants Edualter	Parla Laila Fundació Ateneu Sant Roc	Projecte Rossinyol Universitat de Girona	Fes la teva experiència i comparteix-la!	T'animes a fer una experiència?
Medi ambient, territori i naturalesa	La vida als masos del Far d'Empordà CEIP El Far d'Empordà	Rieres Rialleres Associació Hàbitats	Volem gastar menys llum IES Estela Ibèrica	Projecte APQUA Universitat Rovira i Virgili	Donem vida als nostres parcs Club d'Espai Pubilla Cases	Totes les Mediterrànies del món Associació d'Amics del Jardí Botànic de Barcelona

APS
pau, drets humans
i solidaritat

Primera edició: gener de 2016

© del text: Laura Rubio i Laura Lucchetti

© d'aquesta edició: Fundació Jaume Bofill
Provença 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
www.fbofill.cat

Edició a càrrec de Fundació Jaume Bofill

Disseny gràfic: www.teresacanal.com

© Foto portada: istockphoto.com

ISBN: 978-84-944534-4-1



Provença 324 - 08037 Barcelona
Tel. 934 588 700
centre@aprenentatgeservei.cat
www.aprenentatgeservei.cat